

Joop W. Koopmans, *Early Modern Media and the News in Europe. Perspectives from the Dutch Angle*, Brill, Leiden–Boston 2018, ss. XVIII + 361, Library of the Written Word

Ostatnie 20 lat to okres, w którym mamy do czynienia ze znaczącym wzrostem zainteresowania ze strony europejskich historyków epoki nowożytnej publikacjami prasowymi i to zarówno prasą ulotną, jak i seryjną oraz periodyczną. Nie powinno to dziwić – narodziny i rozkwit nowych mediów, które miały kluczowe znaczenie dla zmian w systemie komunikacji w Europie, to fascynujący temat. Potwierdzeniem tego trendu jest rosnąca lista publikacji analizujących treść oraz funkcjonowanie i znaczenie gazet w Anglii, Francji, Niemczech i we Włoszech, a także w Szwecji i Hiszpanii. W przypadku Rzeczypospolitej oczywistym utrudnieniem dla rozwoju tego typu badań jest fakt, że rozwój prasy periodycznej – dającej największe możliwości badawcze – był tu dramatycznie opóźniony w stosunku do innych krajów.

Terenem, na którym od końca XVI w. następowały ważne zmiany i gdzie miała miejsce intensyfikacja funkcjonowania rynku prasowego, były obie części Niderlandów. W efekcie badacze zajmujący się tamtejszą prasą, dysponując niezwykle ciekawą bazą źródłową, są w wyjątkowo uprzywilejowanej pozycji, z czego skrzętnie korzystają. W przypadku Niderlandów Południowych standard wyznaczają tu prace Paula Arblastera, natomiast czołowym badaczem zajmującym się prasą Zjednoczonych Prowincji jest od lat Joop W. Koopmans. Co istotne, w badania nad prasą niderlandzką włączyło się już kolejne pokolenie historyków, czego ilustracją jest dwutomowa bibliografia Arthura der Weduwena, *Dutch and Flemish Newspapers of the Seventeenth Century, 1618–1700* (Leiden–Boston 2017).

Recenzowana książka jest czymś na kształt podsumowania dotychczasowej działalności badawczej Koopmansa, ale na szczęście nie jest zapowiedzią

zakończenia przez niego pracy nad tematyką prasową — Autor określił ją raczej mianem *an interim report* (s. 11), co może cieszyć. Tom składa się z 15 rozdziałów, z których każdy podzielony jest na kilka krótszych części. Wszystkie były wcześniej publikowane w pracach zbiorowych lub czasopismach (w większości po angielsku, ale dwa jedynie po niderlandzku), a ich powstanie najczęściej związane było z wystąpieniami konferencyjnymi. Nie jest to zatem materiał w pełni oryginalny, jednak biorąc pod uwagę jego pierwotne rozproszenie i zakres tematyczny, zebranie go w jednym tomie i udostępnienie w tej formie czytelnikom wydaje się być w pełni uzasadnione.

Struktura pracy nie jest zbyt rozbudowana — nie wprowadzono osobnych części, jednak rozdziały pogrupowane są problemowo, dzięki czemu jasno wyróżniają się cztery główne wątki tematyczne. I tak pierwsze pięć rozdziałów dotyczy informacji publikowanych w prasie periodycznej głównie w końcu XVII i pierwszej połowie XVIII w. Rozdział pierwszy w bardziej ogólny sposób przybliży czytelnikom prasę periodyczną jako medium, jednak kolejne są już analizą konkretnych problemów, takich jak np. obecność i specyfika wiadomości z określonych państw lub regionów (w tym Rzeczypospolitej) czy sposób prezentowania określonych postaci życia politycznego w „*Europische Mercurius*”, wydawanym w Amsterdamie, a następnie Hadze w latach 1690–1756. Rozdziały szósty — dziewiąty koncentrują się z kolei na sposobach i metodach przekazywania i publikowania informacji, w tym na reklamach prasowych, ewolucji layoutu publikacji prasowych — co jest niezwykle ciekawym wątkiem — oraz metodach i technicznych aspektach pozyskiwania informacji przez wydawców. Z kolei rozdziały dziesiąty — dwunasty to interesujące, choć niestety ograniczające się jedynie do XVIII w. *case studies*, analizujące to, jak prasa holenderska prezentowała konkretne problemy i wydarzenia: plagę świdraków okrętowców, które zaatakowały holenderską flotę w latach trzydziestych XVIII w., zawarcie pokoju w Akwizgranie oraz trzęsienie ziemi w Lizbonie. W ostatnich trzech rozdziałach Koopmans przedstawia funkcjonowanie systemu obiegu informacji i prasy w obliczu konfliktu, zarówno międzynarodowego, jak i wewnętrznego, w tym kwestie związane z cenzurą.

Praca bez wątpienia będzie bardzo pomocna dla badaczy zajmujących się tematyką prasy nowożytnej, ponieważ zbiera w jednym miejscu artykuły Koopmansa, dzięki czemu będą oni mogli łatwo zapoznać się z jego najważniejszymi i najciekawszymi tekstami. Jeszcze wyraźniej jest tu widoczne preferowane przez Autora ujęcie uwzględniające możliwe szeroki kontekst. Patrząc całościowo na dotychczasowy dorobek Koopmansa, można bowiem dostrzec, że nie traktuje on poszczególnych gazet w oderwaniu od innych elementów wczesnonowożytnego świata, ale jako jego ważną część. Podobnie samą prasę analizuje na poziomie zarówno treści, jak i na poziomie funkcjonalnym i technicznym. Równocześnie ukazuje znaczenie prasy dla funkcjonowania holenderskiego społeczeństwa drugiej połowy XVII i w XVIII w. Ponieważ Zjednoczone Prowincje zajmowały kluczowe miejsce w europejskim systemie wymiany informacji, co z kolei wpłynęło na rozwój tamtejszej prasy, oczywiste jest, że nie można patrzeć na te wszystkie

kwestie w oderwaniu od kontekstu międzynarodowego, co też Koopmans konsekwentnie uwzględniła.

Na pochwałę zasługuje szata graficzna pracy, typowa dla serii (ze specyficzną żółto-niebieską kolorystyką obwoluty) i świadcząca o starannym przygotowaniu edytorskim książki. Tom opatrzone dwoma indeksami (osobowym i geograficznym) oraz rozbudowaną bibliografią. Wzbogaca go również 35 ilustracji, które są istotnym elementem kilku rozdziałów, oraz siedem tabel ułatwiających czytelnikowi śledzenie danych liczbowych prezentowanych w pracy.

Poszukując — z recenzenckiego obowiązku — słabości tomu, można zwrócić uwagę na „Wstęp”. Mógłby on stać się miejscem zaprezentowania przez Autora pogłębionej refleksji na tematy poruszane w tomie, do której po dwóch dekadach pracy nad holenderską prasą jest jak mało kto uprawniony. Mógłby to być zatem tekst podsumowujący pewne wątki i w syntetyczny sposób omawiający problematykę funkcjonowania mediów w Zjednoczonych Prowincjach, dzięki czemu praca z pewnością jedynie by zyskała. Tymczasem jest to w zasadzie tylko zapowiedź i omówienie genezy poszczególnych tekstów. Ewidentnie stanowi to minus recenzowanej książki, jednak należy podkreślić, że złe wrażenie wywołane przez „Wstęp” zaciera się w czasie lektury kolejnych rozdziałów. Dlatego można jedynie mieć nadzieję, że *Early Modern Media and the News in Europe. Perspectives from the Dutch Angle* rzeczywiście nie będzie ostatnim słowem Joopa Koopmansa w badaniach nad wczesnonowożytną prasą.

Anna Kalinowska
(Warszawa)